

ne vidijo tako, če začutijo, da šola ni pravična npr. v ocenjevanju ali izrekanju ukrepov.

Mnogo je bilo strahov, da bo šolska inšpekcija zasuta s prijavi ter da bo količina preseгла vse razumne meje. Pa ni tako. Iz izkušenj ocenjujem, da pride do pritožbe največkrat v primerih, ko so izčrpane vse druge možnosti in so kršitve očitno v neskladju z pravilniki. Menim, da tudi starši raje potrpijo marsikatero kršitev, kot pa se izpostavljajo.

POMANJKLIVOSTI

Pravilniki so napisani tako, da veliko sprememb vnašajo posredno in le-te niso eksplicitno zapisane – primer delnih ocen. Nikjer ni jasno zapisano, da delne ocene niso dopustne; posredno pa se to da razumeti iz določila, da se vsaka ocena takoj zapiše v redovalnico. V komentarju ali pojasnilih bi to morali izrecno povedati.

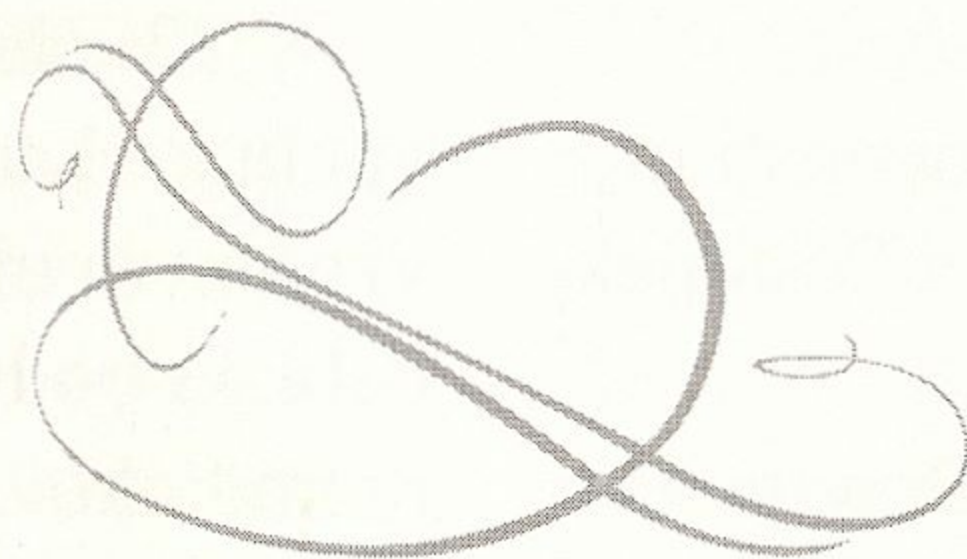
Določilo o izročitvi fotokopije pisne naloge dijaka na zahtevo staršev je povzročila, da so starši slabše obveščeni o delu dijaka in mu manj učinkovito lahko pomagajo. Na eni strani so primeri, ko učitelji zelo neradi fotokopirajo nalogo, po drugi se starši in dijaki

ne želijo izpostavljati. Bolje bi bilo uveljaviti določilo, da se fotokopije predajo brez posebne prošnje.

V celoti je treba na novo premisliti vprašanje izostankov, opravičenih in neopravičenih, in na novo domisliti koncept uveljavljanja navzočnosti pri pouku.

DRUGI PRAVILNIKI

Na delo šole vse bolj vplivajo izvedbeni pravilniki z drugih zakonodajnih področij, ki prihajajo v šole v večjem številu in stalno ter niso usklajeni z veljavnimi šolskimi pravilniki. Najočitnejši primer tega so pravilniki o varovanju osebnih podatkov. Kot primer navajam določilo, da polnoletni dijak lahko sam podpiše opravičilo za izostanek, starši polnoletnega dijaka naj bi se na govorilnih urah izkazali s pooblastilom dijaka, da lahko vidijo njegove ocene. Za našo prakso in kulturo je to neizvedljivo in nesmiselno. Enako velja za mnoga določila Zakona o upravnem postopku. Določila tega zakona ter pravilnika o pedagoški dokumentaciji bistveno razširjajo administrativno delo v šoli. Temu pa nikakor ne morejo slediti kadrovske zmožnosti na šolah.

Mag. Branko Slivar

Zavod RS za šolstvo

K DELOVNEMU GRADIVU PRAVILNIKA O ŠOLSKEM REDU

Delovna skupina pri Ministrstvu za šolstvo je pripravila delovno gradivo Pravilnika o šolskem redu v srednjih šolah (Delovno gradivo, 25. 10. 2000). V obrazložitvi koncepta je med drugim napovedano, da se bo z novim pravilnikom omogočila šolam večja avtonomija pri urejanju vprašanj s področja šolskega reda, zagotovila enotnost ureditve, boljša preglednost in ustrežnejši nadzor pristojnih organov ter večja pravna varnost pri uresničevanju pravic in obveznosti dijakov v šoli. Prav tako naj bi novi pravilnik v primerjavi s

starim, še vedno veljavnim, manj togo in formalistično urejal vprašanja s področja šolskega reda. Pri branju delovnega gradiva pa bralec lahko ugotovi, da je v sami izpeljavi pravilnika prišlo do popačenja teh dobrih namenov. Ne moremo se otresti vtisa, da so avtorji naredili ravno nasprotno od tistega, kar so želeli – izredno so poudarili formalizem in zbirokratiziranost postopkov, zaradi česar je vprašljiva tudi avtonomija šole, ki je zgolj navidezna. Prav tako nikjer ni zaslediti opisa oziroma opredelitve pojma avtonomija šole.

Opazen je prevladujoč vpliv upravne filozofije in sodne prakse v prostoru, kjer je temeljni poudarek na vzgoji. Poraja se celo občutek, da beremo kazenski zakonik. V ilustracijo pogledajmo besednjak, ki se pojavlja v pravilniku: utemeljen sum, zagovor, obravnava, pooblaščen oseba, zagovornik, pristojni pritožbeni organ, spisi o obravnavi, zadeva, priče, zastopnik, osamitev ipd. Tako smo dobili delovno gradivo, ki zanika nekatere tradicionalne pristope v naši šolah, predvsem pa pedagoške rešitve na področju urejanja šolskega reda.

Poglejmo podrobneje nekatere člene pravilnika, ki potrjujejo moje uvodno razmišljanje. V nadaljevanju se bom usmeril na nekatere, po mojem mnenju, sporne člene.

Tako so v četrtem členu zapisane nekatere prepovedi, vendar pa med njimi ne najdem nasilnega vedenja, spolne zlorabe in drugih kaznivih dejanj. Po tem pravilniku je v šoli izrecno prepovedano samo kajenje, uživanje alkohola in drugih drog in prinašanje, prodajanje ali ponujanje tobačnih izdelkov, alkohola in drugih drog (4. člen).

Druga kazniva dejanja pa so zgolj najtežje kršitve (35. člen). Ob tem se vprašujem po smislu naštevanja elementov kaznivih dejanj v pravilniku o šolskem redu. Ali ne ureja tega področja druga zakonodaja?

Mimogrede, v 35. členu, kjer so našteje najtežje kršitve, ni navedenega izsiljevanja, hazardiranja in še česa.

Z vidika življenjskosti, izvedljivosti, strokovnosti in uresničljivosti je najbolj sporno tretje poglavje Postopek vzgojnega ukrepanja.

Že v prvem členu tega poglavja (16. člen Pravilnika) se pojavlja nedorečenost glede nekaterih uporabljenih pojmov. Vpeljan je pojem vzgojne obravnave, ki jo izvaja šolska svetovalna služba. Kaj je to? V smernicah šolske svetovalne službe tega pojma ne zasledimo.

Mogoče so predlagatelji mislili na prevzgojni postopek. Mislim, da je tudi zelo sporno z vidika načel dela šolske svetovalne službe, da ima vzgojna obravnava v svojem bistvu značaj vzgojnega ukrepa. Sporočilo tega člena je naslednje: ker je dijak naredil nekaj narobe, bo za kazen poslan šolskemu svetovalnemu delavcu v obravnavo ali pa bo dobil ukor. Nejasno je tudi, kaj se misli z načinom obravnave. Ali to pomeni odločitev med vzgojno obravnavo in izrekom vzgojnega ukrepa ali pa katere tehnike in postopke uporablja šolski svetovalni delavec v okviru vzgojne obravnave? Sporna je tudi ločitev med vzgojno obravnavo in vzgojnim ukrepanjem. Mar ni vzgojni ukrep (kazen) tudi del vzgojne obravnave? V 18. členu se nadaljujejo nejasnosti. Pobudo za predlog začetka postopka izrekanja vzgojnega ukrepa zaradi utemeljenega suma (Mimogrede, kdaj gre za utemeljen sum in kdo je kvalificiran za to oceno – učitelj, ravnatelj, učiteljski zbor?) lahko poda vsakdo, ki izve za kršitev in/ali kršilca. Zdi se sporna predvsem možnost,

da lahko vsakdo – vsak državljan – da pobudo za začetek postopka. V praksi lahko to povzroči kar nekaj dela in težav šolam, predvsem v primeru zlorabe te možnosti. (Kaj pa anonimne pobude?)

Pri 19. členu se lahko postavi vprašanje, zakaj med organi, ki odločajo o vzgojnih ukrepih, ni ravnatelja. Ta pristojnost je po drugem odstavku dana samo razredniku in oddelčnemu oziroma celotnemu učiteljskemu zboru. Razredniku, ki mora igrati različne, nasprotujoče si vloge ter uvesti in voditi postopek, se je naprtilo še odločanje, resda o lažjih kršitvah, vendar pa s tem slabimo tisti del njegove funkcije, ki je usmerjena na pomoč, svetovanje dijakom in njegove vloge zaupnika. Tako je razrednik postavljen hkrati v vlogo sodnika, tožnika in zagovornika. Kako naj si pridobi pedagoško in človeško zaupanje dijakov? Prav tako pravilnik ne predvideva ukora ravnatelja (33. člen). Kot da bi kdo želel zavarovati ravnatelje pred odgovornostjo na tako občutljivem področju, kot je vzgojno ukrepanje.

Nenavaden je tudi drugi odstavek 20. člena, ki govori o tem, da se oseba, ki je neposredno oškodovana ali kako drugače osebno prizadeta ali zainteresirana v zadevi, v postopku odločanja o vzgojnem ukrepu sama izloči iz odločanja. Postavlja se vprašanje, ali je to njegova dolžnost ali pa zgolj pravica. Kaj se zgodi, kadar je prizadeta oseba razrednik, ki mora voditi ves postopek in v postopku tudi odloča?

V 22. členu o dokumentaciji postopka predlagatelj vpeljuje dva spisa: spis o obravnavi dijaka in spis o vzgojnem ukrepu. Ta člen nalaga razredniku ogromno dela, ki bo hromilo ali kar onemogočalo redno delo razrednikov. Spis o vzgojnem ukrepanju vključuje namreč vse tiste dokumente, ki nastanejo v postopku vzgojnega ukrepanja in teh je najmanj 13. Poudariti je treba, da ti dokumenti niso nedolžni po svojem pomenu in posledicah za dijaka. Naštejmo samo nekaj primerov: predlog za uvedbo postopka, dokazno gradivo o storjenem dejanju, zapisnik o zagovoru dijaka, zapisnik o izjavah prič, zapisnik o izjavah oškodovancev, zapisnik o poteku obravnave, zapisnik o glasovanju, dokumenti o postopku varstva pravic itd. Predlagatelju je domišljija pri številki 13 pošla in si je pomagal še s priročno dikcijo: »... in druga dokumentacija, povezana z vzgojnim ukrepanjem.« Predstavljajmo si razrednika, ki mora zaradi neopravičenega izostajanja dijaka (npr. za ukor razrednika) izpolniti vso dokumentacijo, kot jo zahteva 22. člen.

Nejasen in nedorečen je tudi drugi odstavek 24. člena, ki nalaga, da se pred izrekom ukora ali izključitve obvesti starše in jih povabi k razgovoru z dijakom. To pomeni, da mora razrednik povabiti starše tudi pred izrekom ukora razrednika. Resda se lahko razgovor opravi tudi brez navzočnosti staršev, če so le-ti nedosegljivi. Kdaj pa so starši nedosegljivi: ko so v tujini, v službi, kjer je telefon podjetja zaseden? Ali bo v

tem primeru zadoščal samo en telefonski klic domov ali tudi v službo? Kaj če so starši v taki službi, da po telefonu preprosto niso dosegljivi? Koliko časa mora razrednik iskati starše? Skratka, kaj se bo dogajalo, ko bodo starši trdili, da so bili dosegljivi, vendar pa jih šola ni znala poiskati ali pa da so bili ves čas v pisarni, telefon pa je bil zaseden? Če staršev ne bo na pogovoru, mora pri tem sodelovati strokovni delavec šole ali pa oseba, ki jo dijak sam izbere. Če dijak ne izbere zagovornika, mu ga določi šola ob njegovem soglasju. Kaj pa če dijak ne da soglasja na izbranega zagovornika? Poleg tega pa se v tem členu mešata zagovor in pogovor, posebno je to opazno, ko mora pri pogovoru z dijakom prisostvovati zagovornik. Torej, ali gre za zagovor ali pogovor?

V 35. členu se med najtežjimi kršitvami pojavlja neopravičeno izostajanje. Ne samo, da ni opredeljena možnost stopnjevanja kaznovanja zaradi neopravičenega izostajanja, saj je lahko že nekaj neopravičenih ur (če tako določi šola v svojih pravilih šolskega reda) najtežji prekršek, ampak je dijak, ki šprica, izenačen z nasilneži, preprodajalci droge, tatovi ipd. Z vidika vzgojnega delovanja je strokovno vprašljiva tudi možnost izključitve dijaka samo zaradi neopravičenega izostajanja. Poleg tega je posameznim šolam prepuščeno, da same postavijo zgornjo mejo neopravičenih ur.

Poseben problem je ločevanje med opravičenim in neopravičenim izostajanjem. Obstoječi sistem kaznovanja neopravičenega izostajanja temelji samo na prinašanju opravičil. Bistvo tega pa je, in to predlog pravilnika utrjuje, da dijak ni kaznovan z ukorom zaradi tega, ker ga ni bilo pri pouku, ampak zato, ker ni prinesel opravičila. Vzgojni ukrepi za preprečevanja izostajanja so se tako sprevrgli v svoje nasprotje in njihova vzgojna funkcija je zelo vprašljiva. Z njihovo uporabo silimo učence v laganje, kupovanje in ponarejanje opravičil, njihove starše pa v soudeležbo, saj takšni načini opravičevanja obvarujejo učenca pred kaznijo. Analiza Zavoda RS za šolstvo (Lovšin in sod., 1988) je pokazala, da ima pomembno vlogo pri opravičevanju izostankov tudi iznajdljivost posameznih dijakov in podpora njihovih staršev, kar spodbuja gojenje dvojne morale: kdor je bolj iznajdljiv in spreten, lahko izigrava pravila brez posledic, kdor pa ni, je za to kaznovan. Omenjena analiza izostajanja je tudi pokazala, da je 50 % dijakov navedlo, da njihovi izostanki niso vedno opravičljivi. Dijaki prinašajo opravičila zato, da bi se izognili kazni in ne zato, da bi opravičili izostanek. Druga študija izostajanja (Pušnik, Slivar, 1998) in tudi šolska praksa sta pokazali, da lahko utemeljeno domnevamo, da si dijaki za izostanke praviloma preskrbijo opravičilo ne glede na resnično opravičenost izostanka in se s tem izognejo vzgojnemu ukrepu. Tako opredeljen odnos do neopravičenega

izostajanja sili šole v štetje neopravičenih in opravičenih ur, zbiranje opravičil in ugotavljanje njihove utemeljenosti, kar je jalovo opravilo. To delo opravlja razrednik, ki odloča o vrsti izostanka, ustreznosti opravičil in vodenju evidence teh izostankov (štetje ur) med t. i. razredno uro, včasih pa tudi kar med svojo redno učno uro. Gre za izgubo časa, ki je tudi z vidika namembnosti razrednih in učnih ur nesprejemljiva. Vložek dela je namreč prevelik v primerjavi z rezultati. Če k temu dodam še postopke vzgojnega ukrepanja, kot jih določa predlog pravilnika, potem lahko trdim, da je predlagatelj na področju obravnave izostajanja naredil korak nazaj.

V 36. členu je omogočena izključitev iz šole za najtežje kršitve (npr.: grožnje s sredstvi, ki lahko ogrozijo varnost ljudi, nasilno izražanje nestrpnosti do različnosti ljudi, storjena kazniva dejanja zoper telesno nedotakljivost, storjena kazniva dejanja prodajanja in razpečevanja drog, tatvine, vlomi, ponarejanje šolske dokumentacije ipd.), ki so razen prvih dveh alinej (neopravičeno izostajanje in ponavljajoče se težje kršitve) tudi primeri iz kazenskega prava. Postavlja se vprašanje, kdo bo za tako zapletene kršitve dokazoval krivdo? Kako se lahko šoli prepusti zbiranje npr. dokaznega materiala, zaslišanja prič in izvajanje obsodbe pri storitvi kaznivega dejanja prodaje drog ali vloma? Kaj če šola zaradi nestrokovno vodenega postopka napačno sklepa? Kdo bo povrnil moralno škodo takemu dijaku? V naši državi obstajajo strokovne institucije, ki se poklicno ukvarjajo z odkrivanjem in preprečevanjem kriminala, zagotavljanjem dokaznega gradiva ipd. pri kršitvah, ki sodijo na področje kazenskega prava. Zato ocenjujem, da celotno vodenje postopka, kot je opisano v delovnem gradivu, preprosto presega kompetence šole. Mislim, da predlagatelj nalaga šoli težko breme v iskanju resnice za primere, ki celo profesionalne organe spravljajo v hude zadrege. Ob tem pa se odpira še vprašanje dvojnega kaznovanja zaradi iste kršitve. V mislih imamo postopek na sodišču (npr. zaradi tatvine) in kaznijo, ki jo bo naložilo sodišče in hkrati možnost izključitve iz šole.

SKLEP

Po pregledu delovnega gradiva Pravilnika je najbolj pomembna ugotovitev, da izvajanje postopkov, kot so navedeni v posameznih členih, presega obveznosti učiteljev in jim nalaga izjemno veliko dela, ki ni samo zamudno, ampak tudi strokovno posega na področja, za katera učitelj ni usposobljen (pravo). Pravilnik nalaga učitelju poleg njegove učne obveznosti še ogromno nesmiselnega dela ter ga ovira pri njegovem osnovnem delu in poslanstvu, ne da bi bistveno pripomogel k varstvu pravic dijakov in povečanju vzgojnega dela šole.

Ob vprašanju, ali je šola s svojim kadrom pristojna za izvajanje vseh postopkov, ki so ji naloženi, se poraja tudi dvom o zagotavljanju uresničevanja pravic dijakov, saj izvajanje postopkov brez strokovnega znanja lahko

pomeni celo kršenje teh pravic.

In na koncu se postavlja vprašanje, ali bomo s takim pravilnikom uveljavili cilje, ki jih je predlagatelj želel doseči?

L I T E R A T U R A

Lovšin, M., Meden, S., Plankar, D., Pušnik, M., Slivar, B., Sušelj, M., Paj, N., Vodopivec, M., Zor, R. (1989).

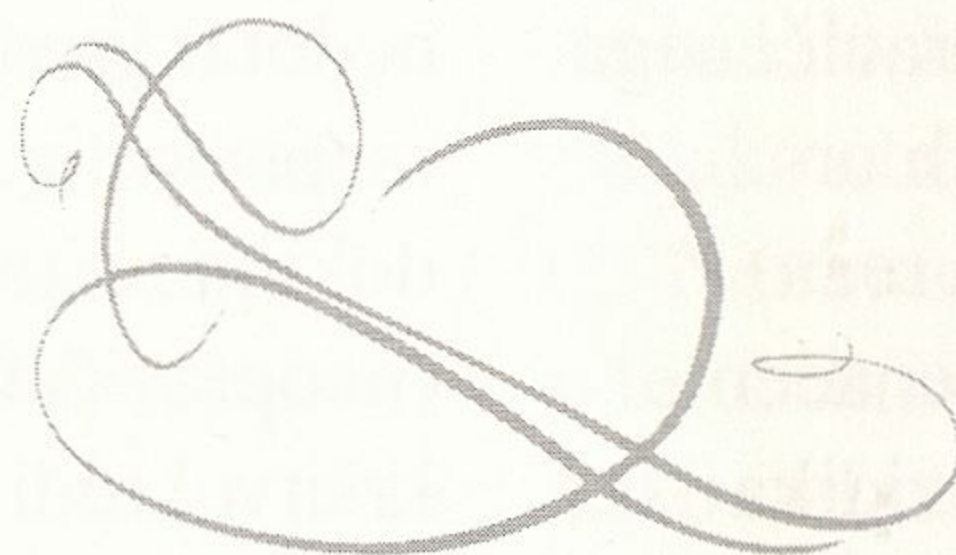
Izostajanje učencev od pouka v srednjih šolah Organizacijske enote Ljubljana. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport.

Programske smernice: Svetovalna služba v gimnazijah, v poklicnem in strokovnem izobraževanju, v dijaških

domovih (1999). Kurikularna komisja za svetovalno delo in oddelčno skupnost, Urad RS za šolstvo, Ljubljana.

Pravilnik o šolskem redu – delovno gradivo, Ministrstvo za šolstvo in šport, 25. 10. 2000.

Pušnik, M., Slivar, B. (1998). *Izostajanje gimnazijcev*. Interno gradivo. Zavod RS za šolstvo.

Berta Kogoj

Zavod RS za šolstvo

P R A V I L N I K O P R E V E R J A N J U I N O C E N J E V A N J U Z N A N J A T E R N A P R E D O V A N J U U Č E N C E V V 9 - L E T N I O S N O V N I Š O L I

Kurikularna prenova je v ožjem razumevanju morda pomenila prenavo programov in učnih načrtov, v širšem pa pomeni tudi pripravo ustreznih možnosti za njihovo uvajanje. Resnična prenova vzgoje in izobraževanja torej pomeni tudi pripravo oz. prilagoditev izvedbenih dokumentov in njihovo postavitev na temelje,

ki bodo v skladu z načeli in cilji kurikularne prenove, saj ti dokumenti neizogibno vplivajo na šolsko prakso. Glede na to, da so ti dokumenti danes že sprejeti in v veljavi in da se velik del programov izvaja poskusno, je morda prav, da opozorimo na nekatere točke, v katerih ti dokumenti po našem prepričanju niso dovolj usklajeni s celotno kurikularno prenavo.

Na previdnost pri definiranju in opisovanju pa opozarja tudi dejstvo, da pri branju besedil, tudi pravnih dokumentov, bralec interpretira besedilo glede na svoje

miselne sheme in izkušnje, zato morajo biti takšna besedila čimbolj jasna in enoznačna. Osredotočila se bom na Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v 9-letni osnovni šoli, ki je bil objavljen v Uradnem listu RS, št. 61/99.

Poskušala bom prikazati:

- nekaj področij, ki se zdijo neuskklajena z osnovnimi načeli prenove, kakor smo jo razumeli pri pripravi učnih načrtov za angleščino,
- poimenovanja in formulacije, ki dopuščajo tako različne interpretacije, da lahko negativno učinkujejo na šolsko prakso,
- postopke, ki so vredni ponovnega premisleka.

Pri tem izhajam iz izkušenj, ki jih v dobrih dveh letih pridobivamo pri uvajanju programa devetletne osnovne šole.